DEZVOLTAREA SISTEMATIZATĂ RURAL-URBANĂ ŞI CREŞTEREA AVUŢIEI NAŢIONALE

Constantin Ionescu
Ioan Matei

Conturînd poziţia dezvoltării sistematizate în cadrul activităţilor de ridicare a gradului de civilizaţie, considerăm util să punem accentul pe semnalarea aporturilor pe care experienţele acumulate în ţara noastră în demersul comun, urbanistic şi sociologic, al dezvoltării rural-urbane le pot aduce activităţilor de creştere a avuţiei naţionale.

1. *Poziţia şi rolul dezvoltării sistematizate a teritoriului şi localităţilor urbane şi rurale*, în cadrul activităţilor de optimizare a calităţii vieţii, constituie coordonate de bază în definirea corelaţiilor cu acţiunile de creştere a avuţiei naţionale.

1.1. *Poziţia sistematizării în cadrul activităţilor de înfăptuire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate* a fost precizată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în Raportul la cel de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român integrînd-o amplului proces de omogenizare din ţara noastră şi de ridicare necontenită a gradului de civilizaţie. Înfăptuirea ansamblului de activităţi privind dezvoltarea bazei tehnico-materiale a societăţii şi de amplasare raţională pe teritoriu a forţelor de producţie (în care sînt integrate acţiunile de sistematizare teritorială şi de localităţi) „va accelera procesul dispariţiei deosebirilor esenţiale dintre sat şi oraş, dintre activitatea agricolă şi industrială, va determina omogenizarea crescîndă a societăţii noastre, crearea unui fundament trainic pentru afirmarea deplinei egalităţi între toţi cetăţenii patriei, fără deosebire de naţionalitate, pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale şi spirituale, a gradului general de civilizaţie al întregului nostru popor"[1].

Situînd-o ca una din „direcţiile în care va acţiona partidul pentru înfăptuirea societăţii multilateral dezvoltate", Programul Partidului Comunist Român de înfăptuire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism subliniază, de asemenea, obiectivul de ridicare a gradului de civilizaţie, căruia i se integrează activităţile de sistematizare, precizînd că înfăptuirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate presupune „sistematizarea teritorial-administrativă şi economică, amplasarea raţională a forţelor de producţie pe întreg

[1] N. Ceauşescu, *Raport la cel de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Bucureşti, Edit. politică, 1979, p. 40.

„VIITORUL SOCIAL", an. LXXVI, nr. 3, p. 214–221, Bucureşti, 1983

BVS
Digitally signed by BVS
DN: cn=BVS gn=BVS c=Romania l=RO
o=Biblioteca Virtuală de Sociologie
ou=Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii
e=contact@bibliotecadesociologie.ro
Reason: Digitized by BVS
Location: www.bibliotecadesociologie.ro
Date: 2021-03-08 22:32+02:00

teritoriul țării asigurînd dezvoltarea proporțională a tuturor județelor și regiunilor, ridicarea gradului de civilizație materială a întregului popor"[2].

Reglementarea activităților[3] și stabilirea concretă a măsurilor[4] derivînd din această poziție, asigură un cadru unitar îndeplinirii complexului de sarcini revenind sistematizării.

1.2. *Rolul specific al sistematizării consistă*, așa cum apare din însăși *definiția* ei, în „armonizarea în timp și spațiu a factorilor de dezvoltare din teritoriu". Acest rol o integrează, ca o componentă a planificării globale, activităților de optimizare a calității vieții, în strînse corelații cu creșterea avuției naționale. Într-adevăr, factorii luați în considerare în sistematizare (resurse umane, resurse naturale, fond locativ, ansamblul echipamentelor—de producție, comerciale, edilitare, sanitare, culturale—ale așezărilor) fac ca această armonizare să fie echivalentă cu actualizarea, în timp și teritorializată, a potențialităților de creștere a avuției naționale.

1.3. *Aporturile sistematizării*, diferențiate pe paliere (teritorial, de localitate și pe componente urbanistice ale acesteia) în domeniul creșterii calității vieții și implicit avuției naționale, se pot înfățișa astfel:[5]

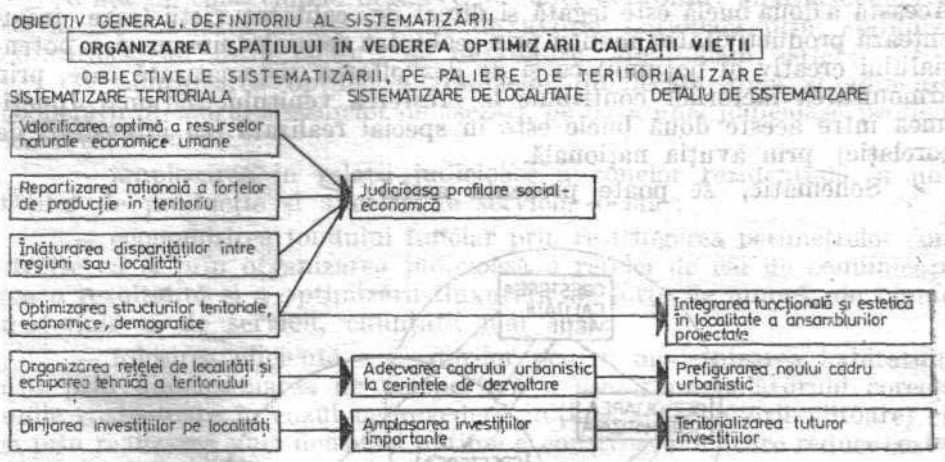

Schema nr. 1

Lectura schemei permite să se remarce o traducere a factorilor de creștere a avuției naționale, în obiective specifice palierelor de sistematizare. La palierul teritorial este întrunită totalitatea factorilor, din necesitatea de a se stabili pe sisteme de așezări soluțiile privind componența lor, ierarhizarea localităților, relațiile lor funcționale, jaloanele de

---

[2] *Idem*, p. 46.

[3] „Legea privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale".

[4] „Programul Național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale".

[5] Mioara Matei și Ioan Matei, *Sociologie și sistematizare în procesele de dezvoltare*, București, Edit. tehnică, 1977, p. 43.

profil social-economic. Ele se focalizează apoi în obiective specifice de dezvoltare a fiecărei aşezări şi a componentelor urbanistice ale acestora.

Utilizarea alternativă a celor două paliere în atingerea obiectivelor (cu primordialitatea sistematizării teritoriale care conţine soluţiile directoare) evidenţiază modalitatea de realizare în sistematizare a sprijinirii reciproce (între nivelul comunităţilor locale şi cel macro-teritorial al sistemelor de comunităţi) a măsurilor de creştere a avuţiei naţionale.

2. *Corelaţiile între dezvoltarea sistematizată rural-urbană şi dinamica avuţiei naţionale* rezidă în corespondenţa dintre obiectivele (implicit acţiunile) dezvoltării sistematizate şi elementele constitutive ale avuţiei naţionale: **a.** avînd ca modalitate specifică de intervenţie armonizarea teritorializată a factorilor de dezvoltare, sistematizarea înglobează în obiectivele sale activităţi vizînd totalitatea componentelor avuţiei naţionale; **b.** atît dezvoltarea sistematizată cît şi creşterea avuţiei naţionale sînt subordonate aceluiaşi scop: creşterea continuă a bunăstării, ridicarea calităţii vieţii.

Triunghiul acesta interrelaţionat (calitatea vieţii-dezvoltarea sistematizată-avuţia naţională) este în conexiune—în principal prin creşterea avuţiei naţionale—cu un alt inel cibernetic, în care intră, de asemenea, creşterea productivităţii muncii şi creşterea venitului naţional. Această a doua buclă este legată şi direct de calitatea vieţii (care influenţează productivitatea muncii prin calitatea resuselor umane şi a potenţialului creativ al naţiunii) ca şi de dezvoltarea sistematizată care, prin armonizarea factorilor contribuie la creşterea venitului naţional. Joncţiunea între aceste două bucle este în special realizată (ca intensitate de corelaţie) prin avuţia naţională.

Schematic, se poate prezenta astfel:

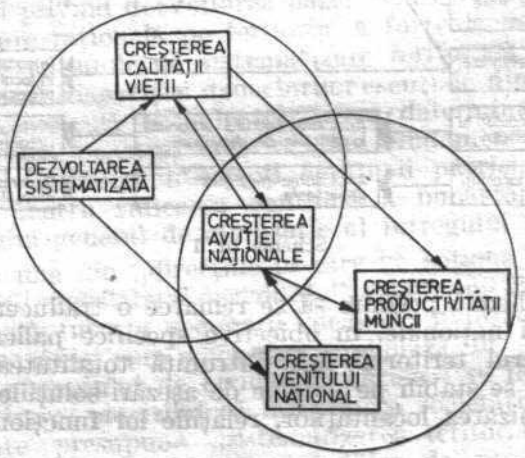

Schema nr. 2

Desigur, aceste conexiuni există nu numai în cazul dezvoltării sistematizate, ci şi în acela al dezvoltării spontane a teritoriilor şi localităţilor. Lipsa unor concordanţe care să optimizeze aceste conexiuni,

frînează însă creșterea, iar uneori se traduc prin efecte negative asupra avuției naționale și calității vieții. Amintim astfel:

— repolarizări succesive și contradictorii ale populației, răspunzînd unor fluctuații anarhice în dezvoltarea localităților (marcate și de perioade de regres) care duc la sporadice creșteri și descreșteri, din lipsa unei profilări de perspectivă a sistemelor de așezări. Ele se traduc prin cost social ridicat în dezvoltarea localităților, printr-o slabă integrare în comunitatea locală, și deci, redusă coparticipare la dezvoltarea ei;

— supra sau subdimensionarea echipamentelor așezărilor datorită lipsei unei previziuni de lungă durată a dezvoltării localităților;

— deplasări exagerate (și deci cheltuieli de transport și consecințe negative asupra bugetului de timp) atît pentru muncă precum și pentru accesul la serviicile pentru populație, datorită unor nejudicioase raporturi între rezidență-loc de muncă-amplasarea serviciilor.

— pierderi sau alterări de patrimoniu cultural prin dezafectări (totale sau parțiale) a unor așezări cu o zestre arhitecturală de deosebită valoare, iar pe de altă parte prin copieri, poluante cultural, în cadrul unei necontrolate urbanizări a ruralului;

— agresiuni asupra mediului înconjurător prin amplasarea, în zone rezidențiale sau în apropierea lor, a unor unități de producție nocive.

Față de consecințele negative ale unei dezvoltări anarhice, dezvoltarea sistematizată aduce plusuri de avuție națională prin stabilirea concordanțelor între factorii de dezvoltare. Menționăm astfel:

— valorificarea optimă a resurselor din fiecare zonă și adîncirea cooperării în cadrul sistemelor de așezări, pe baza unei judicioase profilări social-economice;

— amplasarea în relații judicioase a zonelor rezidențiale, a unităților de producție și a celor de servicii sociale;

— economisirea fondului funciar prin restrîngerea perimetrelor construite ca și prin organizarea judicioasă a rețelei de căi de comunicație (ca o rezultantă și a optimizării fluxurilor de forțe de muncă, de bunuri materiale și de servicii, enunțată mai sus);

— folosirea eficientă a fondurilor pentru modernizarea habitatului atît prin dimensionarea de perspectivă a așezărilor (înlăturînd corecțiunile costisitoare în cazul neprevederii inițiale a dezvoltării viitoare) cît și prin realizarea unei densități optime a construcțiilor (care reduce costurile echipărilor edilitare);

— economisirea de fond social, atît legat de producție (restrîngerea deplasărilor pentru muncă, rezultantă a profilării și a relațiilor rezidență-loc de muncă) cît și de accesul la echipamentele de servicii. Timpul liber astfel creat se răsfrînge asupra calității resurselor umane și a potențialului creativ al națiunii;

— păstrarea și dezvoltarea patrimoniului cultural, element al avuției naționale, posibil a fi periclitat, cum am văzut, de o dezvoltare spontană;

— promovarea echilibrului ecologic, atît prin modul de amplasare față de zonele rezidențiale a unor unități de producție poluante cît și prin crearea și dezvoltarea de zone verzi în orașe și printr-o politică de optimizare a fondului forestier;

— optimizarea schimbărilor de structură socială, printr-o profilare social-economică pe sisteme de așezări, care să se integreze procesului de omogenizare socială.

3. *Caracteristici ale activităților de dezvoltare sistematizată, putînd constitui*, în organizarea teritorială a factorilor de dezvoltare a avuției naționale, *obiect de valorificare a experiențelor acumulate.*

3.1. O modalitate esențială de abordare în sistematizarea factorilor de dezvoltare (și care poate constitui obiect de valorificare a experiențelor) o reprezintă *gîndirea lor pe sisteme de așezări*. Jalonarea la acest nivel a liniilor de dezvoltare conduce la stabilirea parametrilor în profilarea fiecărei așezări.

Experiența acumulată în sociologie și în sistematizare privind tipologia diferitelor decupaje teritoriale (zonă izocronală, arii—de diferite grade—de convergență social-economică, microregiuni, zone preorășenești) și utilizarea lor diferențiată în problematica dezvoltării, oferă modalități variate de judecare a sistemelor de localități în strategia dezvoltării avuției naționale.

Amintim astfel utilizarea decupajelor microregionale în realizarea unui implant industrial, în mod diferit, în raport de pornirea fie de la obiectivul de dezvoltare al unui teritoriu (fără precizarea, din partea forurilor de decizie, a unei anume investiții industriale), fie de la cel al unei investiții decise, căreia trebuie să i se precizeze teritorializarea. Criteriile microregionării industriale (din fazele de proiectare ca și din cea a realizării efective) răspund la două cerințe de bază : pe de o parte cuprinderea întregului teritoriu în care se înscriu totalitatea condiționărilor și implicațiilor implantului—ceea ce va permite organizarea teritoriului pentru obținerea unei eficiențe maximale a implantului—iar pe de altă parte, economii în proiectarea ca și creșterea gradului de cunoaștere prin concentrarea într-o zonă delimitată la strictul necesar funcționării optimale a implantului. Sînt două cerințe cu consecințe directe asupra avuției naționale.

Tot ca decupaje în considerarea factorilor de dezvoltare a avuției naționale, menționăm ariile de convergență (conceptul și tipologizarea lor au constituit aport al sociologiei în activitățile de sistematizare teritorială). Definite prin dominanțe în circuitele de bunuri materiale și spirituale din așezări, ele traduc astfel teritorial sistemele de interrelații între comunitățile umane în cadrul activităților de valorificare a factorilor de creștere a avuției naționale.

3.2. Menționăm—fără a putea intra în detalii—utilizarea cunoașterii experiențelor acumulate privind :

— metodologia elaborării în sistematizarea teritorială a variantelor de dezvoltare, corespunzînd scenariilor de organizare teritorială a creșterii avuției naționale ;

— fazele de proiectare și succesiunea lor ;

— tehnicile de promovare a participării locale în dezvoltarea sistematizată a așezărilor. Dispunînd de prevederi legale care statuează antrenarea populației din etapa elaborării proiectelor pînă la realizarea soluțiilor prevăzute și beneficiind de un sistem de structuri participative, experiențele din sistematizare pot oferi un material documentar util

coparticipării populației la activitățile de creștere a avuției naționale.

Subliniem în această privința modalitatea de potențare a participării locuitorilor la procesele de dezvoltare a comunităților pe care o oferă tehnicile dezvoltării comunitare. Aceste tehnici sociologice ale muncii de grup urmăresc conștientizarea comunității asupra propriilor probleme—integrate desigur în programele și proiectele de dezvoltare a localității—ajutînd-o să și le descopere și precizeze ea însăși, cu sprijinul, pe bază de convorbiri dirijate, ale lucrătorului social de grup, să o ghideze pentru o ordine de priorități, să o facă să-și găsească aparent tot singură, propriile căi de rezolvare și să le realizeze efectiv. O asemenea tehnică duce nu numai la declanșarea energiilor de soluționare a diverselor probleme locale (prin forța pe care o imprimă conștientizarea lor), dar aduce și contribuția cunoașterii specificităților locale, relevate prin continuul dialog cu localnicii.

4. *Dintre soluțiile majore de dezvoltare sistematizată*, pe care le oferă o abordare urbanistică și sociologică a așezărilor și *care se înscriu strategiilor de dezvoltare a avuției naționale* (desigur toate rezolvările de sistematizare au implicații asupra creșterii avuției naționale) se disting:

4.1. La nivel teritorial, *restructurarea rețelei de așezări*. Gîndită corelat pe ambele medii (rural și urban) ea implică pentru urban atît apariția de noi centre orășenești, cît și priorități în creșterea diferențiată a orașelor, iar pentru rural dezvoltarea de centre de convergență și diminuarea numărului de așezări prin dezafectarea celor fără perspective de dezvoltare.

Întreagă această restructurare a sistemelor de așezări este subordonată politicii de optimizare a punerii în valoare a potențialităților de dezvoltare economico-socială.

Astfel, pentru rural, rețeaua de așezări, rezultantă a unor procese de dezvoltare în condiții astăzi depășite, nu mai corespundea noilor capacități de punere în valoare a avuției naționale.

Noile modalități tehnice de valorificare a teritoriului agricol (mecanizare, chimizare) și, corelat, marea exploatare agricolă creaseră cerințe noi și posibilități noi de distribuție în teritoriu a așezărilor. Dispersarea populației agricole nu mai era necesară ci, mai mult, contraindicată economic datorită servituților pe care le impune organizării raționale a teritoriului agricol. Ea era contraindicată și din punct de vedere al apropierii condițiilor de viață din rural de cele din urban, care implicau echipamente comerciale, social—culturale, edilitare extrem de costisitoare în condițiile așezărilor mici, dispersate.

Criteriile principale în efectuarea restructurării se înscriu obiectivelor de creștere a avuției naționale:

— realizarea unor profile social-economice capabile să pună în valoare potențele de dezvoltare;

— obținerea unui raport optim între sat și teritoriu de exploatare aferent (situarea satului față de totalitatea teritoriului său și îndeosebi față de culturile intensive—existente și prevăzute—care reclamă un număr mare de forțe de muncă);

— echiparea superioară a aşezărilor în condiţii de maximă economicitate;

— valorificarea „zestrei" existente (fond de locuit, dotări social-culturale şi comerciale, echipament edilitar, patrimoniu artistic şi cultural).

4.2. *Profilarea social-economică a aşezărilor* constituie o rezolvare-cheie în sistematizarea teritorială cu implicaţii majore privind avuţia naţională. Armonizarea şi optimizarea structurilor (economice, demografice, urbanistice), dimensionarea de perspectivă a populaţiei (evitînd, cum am arătat, supra sau subdotări în echiparea localităţilor, conducînd la frînări în funcţionalitatea aşezărilor şi necesitînd redimensionări costisitoare), soluţionarea deplasărilor de muncă (prin optima relaţionare rezidenţă-loc de muncă) sînt soluţii urbanistice de profilare, care trebuie continuu integrate strategiilor de creştere a avuţiei naţionale.

4.3. La nivel local, renovarea urbană şi rurală a solicitat soluţionări care se înscriu, de asemenea, măsurilor de creştere a avuţiei naţionale.

Restrîngerea perimetrelor localităţilor şi, în corelare, mărirea densităţii în intravilan, au dus atît la disponibilităţi de teren pentru alte folosinţe cît şi la o economicitate crescută în realizarea dotărilor edilitare.

În acelaşi timp, noile soluţii urbanistice de zonificare internă a teritoriului au dus la o organizare a spaţiului, a relaţiilor rezidenţă-loc de muncă-centru civic şi la o amplasare a echipamentelor comerciale, sanitare, culturale, mărind gradul de accesibilitate şi diminuînd costurile de timp de deplasare şi de mijloace de transport.

4.4. Deşi în strînsă corelaţie cu restructurarea reţelei de aşezări şi — la nivel local — cu renovarea rurală, menţionăm separat de cadrul construit *valorificarea potenţialului de cauru natural şi a întregului potenţial cultural-artistic al aşezărilor rurale.*

Este o componentă a avuţiei naţionale care reţine atenţia în special în etapa actuală de rapidă dezvoltare a ruralului. Problema se pune cu mai mare actualitate în două categorii de sate:

— satele care urmează a se dezafecta, dintre care unele prezintă mare interes fie prin integrare în peisaj, fie prin creaţii de urbanism popular şi de arhitectură populară, fie prin monumente istorice, prin port naţional, prin tradiţii meşteşugăreşti, traducînd persistenţa unor valori culturale de excepţie;

— satele în plină dezvoltare, care cunosc un ritm foarte viu de înlocuire a vechiului fond de locuinţe.

Problemele puse de fiecare din aceste categorii sînt, desigur, foarte diferite.

Păstrarea şi promovarea elementelor de excepţional nivel cultural-artistic, fructificarea lor (ţinînd seamă şi de potenţialul turistic pe care îl reprezintă pentru ţara noastră), constituie obiective de politică a avuţiei naţionale, necesitînd atente măsuri în dezvoltarea sistematizată a ruralului.

Menţionăm ca un exemplu conceptul de „sat-patrimoniu", elaborat în studiile de sociologie rurală[6] a cărei luare în considerare este de natură a contribui la promovarea unor elemente de avuţie naţională şi care implică, pentru activitatea de sistematizare, includerea unei noi categorii cerînd specifice soluţii.

El se adaugă, diferenţiindu-se însă net, celorlalte categorii de aşezări care realizează valorificări de zestre rurală: „satele de vacanţă" şi „satele turistice". Acestea au alt scop şi, prin regimul lor, îndeosebi prin frecvenţa contactelor cu locuitorii urbani, pot constitui un pericol pentru patrimoniul cultural: acela al alterării lor prin împrumuturi nefericite.

Acest concept nou trebuie diferenţiat de notele care în mod obişnuit sînt ataşate prezervării de valori ale trecutului. „Satele-patrimoniu" nu trebuie să constituie „enclave" ale trecutului, nu trebuie privite ca „rezervaţii". Ele trebuie tranşant deosebite de mentalitatea care prezidează la declararea de „monumente de arhitectură": acea de conservare inalterată, de „martori" ai unei culturi.

Dimpotrivă ceea ce trebuie să constituie nota definitorie a satelor-patrimoniu este înscrierea lor pe o linie de dezvoltare în care valorile culturale tradiţionale să se alieze cu procesele de modernizare. Este vorba de comunităţi deschise la progres, prin care valorile pe care le deţin, prin potenţele lor spirituale, să interpreteze ceea ce este modern, în concordanţele de valori ale tradiţiei. Prin modul de asimilare a notelor de modernizare ele oferă răspunsuri de specialitate problemelor de progres.

Am menţionat acest concept, conturat în cercetări de sociologie rurală, întrucît introducerea acestei categorii de sate apare utilă atît în soluţiile urbanistice de restructurare a sistemelor de aşezări, ca şi măsurilor de promovare a avuţiei naţionale. Este încă un argument pledînd pentru necesitatea cunoaşterii şi utilizării în politica de creştere a avuţiei naţionale, a experienţelor acumulate în abordarea comună, sociologică şi urbanistică, a dezvoltării sistematizate a teritoriilor şi comunităţilor locale.

---

[6] Mioara Matei şi Ioan Matei, *Sociologie şi sistematizare în procesele de dezvoltare*, Bucureşti, Edit. tehnică, 1977, p. 81.